

Izdaja
uprava „Slov. narod.
gledališča“.

Ureja
dr. Pavel Strmšek
v Mariboru.

ZRNJE

Štev. 15.

Mariborski kulturni vestnik.

12. II. 1921.

Jan Bankart:

V mraku.

(Iz cikla „Pravljica o ljubavi“.)

V mraku šli so čez polje,   Sestri zali fanta ste
čez polje zeléno.   vodili za roke,
Vžigale so se zvezde,   kakor vodijo žene
tlihalo je seno.   majhne še otroke.

Sestra, fant se sklanjala
ter sta šepetala
roke sta si stiskala
druga zajokala.

Jan Bankart:

Intermezzo.

(Iz cikla „Pravljica o ljubavi“.)

Ti, ki te ljubim   — Ljubica sitna,
tak gorkó,   kdo bi tak vprašal? —
zdaj mi povej še,   Ljubček oprezni,
kaj z nama bo?   kdo pa odlašal?

— Ljubica, to mi
ópombo dovoli:
konec ne pride
prepozno nikoli. —

Gospod Milan Skrbinšek,

režiser in dramaturg našega gledališča slavi dne 12. februarja desetletnico svojega umetniškega delovanja kot igralec. V pri-
zori se ob tej priliki Leonida Andrejeva drama „Misel“, v
kateri igra g. Skrbinšek glavno vlogo in vodi tudi režijo. O umet-

niški poti g. Skrbinška omenimo na kratko sledeče: Po pol-
drugoletnem visokošol-
skem študiju na Dunaju je
absolviral ravn-
notam priva-
ten kurz pri-
znane drama-
tične šole Otto
in je nastopil
svoj angažma
v Ljubljani
pričetkom se-
zone 1909/10,
kjer je ostal
pet let, zadnja
tri leta tudi
kot režiser.
(Med vojno je
bil takoj za-
četkoma kot
rezervni čast-
nik na bojišču

in je pozneje služboval sprva v Ljubljani nato v Trstu). Še v
vojaški službi je leta 1918. gostoval v Zagrebu na angažma z
velikim uspehom, a je prevzel v sezoni 1918/19. ravnateljstvo
tržaškega slov. gledališča. Koncem lanske sezone se je pričelo
v Celju pod njegovim vodstvom prvo redno delovanje tamoš-
njega mestnega gledališča. Za letošnjo sezono pa je sledil va-
bilu ravnatelja mariborskega gledališča, g. Hinka Nučiča, da
vstopi v njegov ansambl kot igralec, režiser in dramaturg ter
vodja dramske šole. Omenimo še, da mu je bil istočasno
novi ravnatelj zagrebškega gledališča, g. pl. Raič ponudil an-
gažma v Zagrebu in ga je povabil intendant osiješkega gle-
dališča g. Lj. Prejac, da prevzame ravnateljstvo tamošnje drame.
G. Skrbinšek, ki je že tudi na našem odru ustanovil lepo vrsto
odličnih kreacij, si je postavil še visoke umetniške cilje. Želimo
mu, da jih skoraj doseže.

Posvetna glasba v muzikalnem srednjem veku.

V zvezi s svojimi običaji je gojil vsak narod svojo starodavno glasbo. V glasbi se zrcali narodno čutenje, saj je glasbena umetnost — kakor vsaka druga umetnost, — izraz njegove duše. Iz narodne glasbe je zajemala umetna glasba vselej svoj oživljajoč dotok; brez nje je morala hirati in končno usahnuti. Tako ozko zvezo med umetno in narodno glasbo najdemo skozi ves srednji vek pri vseh kulturnih narodih. Vsak narod pozna svoje junaške vojne, plesne, ljubavne pesmi i. t. d.

Z zmago krščanstva je bil tudi prišel konec propadli in zasužnjeni rimski glasbi. Grški muzikantje in glumači so se razkropili po vsem svetu; ljudstvo se jih je povsodi veselilo. Nikakor pa si niso mogli pridobiti ugleda in so ostali brezpravni. Na višji socialni stopnji, kakor tudi na višji stopnji glasbene kulture so bili potujoči vitezi-pevci (francoski trubadurji), ki so se javljali v dobi križarskih vojsk. Splošno nagibanje k pustolovskemu življenju je rodilo te pevce; njih pomen v muzikalno-kulturnem življenju te dobe pa je vsekakor velik. S svojim delovanjem so mnogo pripomogli k oživljanju in razširjanju narodnega petja. V njihovih spevih se že nahaja jedro naše umetne posvetne pesmi. S propadanjem viteštva je zvezan tudi propad viteškega petja. Od 14. stoletja naprej, v dobi razcvitajočih se mest, nastopijo dedščino vitezov mojstri-pevci. Njih spevi (kakor tudi spevi vitezov), kažejo v veliki meri upliv gregorijanskega koral. V 16. stoletju, ko sta rokodelstvo in kupčija bila v bujnem razcvitu, je posegel pretirani in ozkosrčni rokodelski organizatoriški duh tudi v ustroj pevskih združenj in šol. Vse se je moralo pokoriti društvenim predpisom in prva posledica je bila okostenelost celega glasbenega življenja. Uplivalo je to tudi na kakovost kompozicije, ki je morala pod pritiskom raznih formalnih pravil docela propadati. Životarile so te organizacije ponekod še do 18. stoletja, torej še v dobi muzikalnega novega veka. Za razvoj glasbene umetnosti pa so le malega pomena. Pospeševanje glasbe v meščanskih krogih je edina pozitivna stran njihovega delovanja. Nasledniki mojstrov-pevcev so od 19. stoletja naprej moška pevska društva v današnji obliki.

V razcvitajočih se srednjeveških mestih so se začeli naseljevati doslej potujoči muzikantje. Našli so tukaj stalni zaslužek s poučevanjem glasbe v meščanskih krogih kakor tudi z vzdrževanjem mestnih godb. Na ta način so dali podlago ustanovitvi glasbenih šol in godbenih društev. V dobo od 15. — 17. stoletja spada razvit posvetne, pa tudi cerkvene narodne pesmi. Prve pesemske zbirke so nastale. Čehi imajo že iz prejšnje dobe svoje nabožne pesmi v obliki koral.

Z razvojem umetne, osobito pa instrumentalne glasbe, je začela propadati narodna poezija in pristna narodna glasba. Mnogo so k temu pripomogle izpremenjene socialne razmere, procvit

industrije in rastoči materialni značaj dobe. Nastopila je doba narodne umetne glasbe, ki ima svoj početek v Italiji in na Francoskem v 17., v Nemčiji pa v 18. stoletju.

Po tem kratkem vpogledu v novejšo dobo se vrnimo spet v muzikalni srednji vek, ki se začne s postankom umetne večglasnosti ali polifonije.

Postanek večglasnosti.

Cut za večglasnost oz. za harmonijo je človeku prirojen. Akoravno ne vemo, kedaj se je vršil prehod iz enoglasnosti v dvoglasnost, trdimo vendar lahko, da se je to zgodilo pri prebivalcih goratih krajev že v najstarejši dobi. Primitivno dvoglasnost najdemo danes celo pri neomikanih narodih.

V umetni glasbi naletimo na prve poskuse večglasnosti v 9. in 10. stoletju. Tehnična stran enoglasne glasbe je bila s takratnimi enostavnimi muzikalnimi sredstvi izčrpana in uho kakor tudi umetniški nagon sta iskala novih sredstev izraževanja. Poedini pevci in organisti so poskušali h koralnemu napevu (cantus) popevati oz. igrati istočasno in vzporedno drug napev v kvinti ali pa v kvarti (organum). Danes tako priljubljenih terc in sekt še niso v tej uporabi poznali; smatrali so jih še kot nesoglasje. Kaj radi so tudi zdržavali nižji ton (toniko ali dominantno). Ščasoma je dobil vzporedno se pomikajoč drugi glas prestejšo obliko t. j. on se ni gibal dosledno v isti razdalji od napeva, ampak se je začel osamosvajati oz. je postal nekaka posebna melodija. Imenoval se je v nasprotju z napevom (cantus) discantus. K diskantiranju so bila potrebna že posebna pravila. Iz teh so se razvili prvi predpisi za skladanje oz. pravila kontrapunktiranja, t. j. načine skladanja, če se k podanemu napevu (cantus firmus) spiše druga melodija (kontrapunkt).

Z razvijajočo se muzikalno inteligenco tudi to izraževalno sredstvo ni več zadostovalo; uho je zahtevalo novih vtisov in poskusi so dovedli do triglasnosti ter polagoma do večglasnosti na podlagi samostojnega melodičnega poteka vsakega glasa. (Polifonija). Pri tej večglasnosti ne obvlada noben glas drugega in poslušalec zamore istočasno zasledovati potek več melodij ter njih celokupni učinek. (Bistveno je torej ta večglasnost drugega značaja, kakor dandanes običajna, kjer ima vodilno vlogo en glas, navadno najvišji, med tem ko so drugi spremljajočega značaja).

Doba kontrapunktične skladbe se pričinja okoli 12. stoletja. Odlikuje se s tem, da še ne pozna bistva harmonije t. j. bistvenosti akordov.

Skladatelji so k melodiji (navadno h koralnemu napevu) zložili po določenih strogih pravilih najprej eno, nato drugo oz. tretjo melodijo. (Horizontalni način komponiranja.) Da so bile prve skladbe te vrste prav neokretne, si pač lahko mislimo. Domočina kontrapunktiških skladb je Francoska. V 14. stoletju

najdemo poleg samostojnih skladb cerkvenega značaja (motete) že prve skladbe posvetnega značaja (cancone). Tudi kratki instrumentalni stavki so že bili priljubljeni.

V 15. in 16. stoletju se je razvila kontrapunktiška oblika do izredno visoke umetniške stopnje, katero še dandanes občudujemo. Največje mojstre najdemo v tej dobi na Nizozemskem. V tej državi so vsled blagostanja in politične moči bili podani pogoji uspešnemu razvoju in istočasno je tu tudi slikarstvo doseglo dobo mogočnega razcvita. V obeh umetnostih se je oziralo predvsem na dovršeno izvršitev oblik, kar odgovarja tudi treznemu in mirnemu značaju prebivalstva. Posledica tega umetniškega naziranja je bilo zmiraj večje zapostavljanje glasbene vsebine oz. besedila. Dobi procvita, v kateri so nizozemski glasbeniki in skladatelji obvladali ves tedanji muzikalni svet, je sledil propad, ki se je javljal v vsakovrstnih formalnih umetelnostih v skladbah. Glasba je čedalje bolj izgubila stik z narodom. Najznamenitejša mojstra nizozemske šole sta bila Josquin des Prés ter Orlando di Lasso (16. stoletje). Zapustila sta predvsem cerkvene skladbe trajne vrednosti.

Kontrapunktiške oblike, katere so ustvarili nizozemski skladatelji, so nanovo oživili italijanski mojstri. Nizozemski godbeniki, ki so zavzemali vsa najodličnejša godbena mesta v Italiji, so prenesli svojo umetnost tudi tje. Od 16. stoletja naprej so že začeli zavzemati merodajna glasbena mesta njih italijanski učenci. To predvsem v Benetkah in v Rimu. Tukaj je doživela glasba nov in mogočen razvit. Osobito v Benetkah so bili podani slični pogoji za razvoj umetnosti, kakor svoječasno na Nizozemskem, saj je cvetelo tam istočasno tudi stavbarstvo in slikarstvo. Pestrost barv v slikah benečanskih mojstrov je našla podobna izraževalna sredstva v glasbi. Melodijoznost, ki je bila suhoparnim skladbam severnih mojstrov tuja, je postala nov oživljajoč element. K tej so se pridružile prve harmonske oblike, katerih bistvo so Benečani najprvo spoznali. Tudi dur- in mol-sistem se je začel tukaj jasno ločiti v nasprotju z dosedanjim cerkvenim tonom. Razen tega se je razvila samostojna instrumentalna, kakor tudi posvetna pevska glasba.

V Rimu, v središču cerkvenega življenja, pa so bili podani pogoji za razvit cerkvene glasbe. Najvišjo stopnjo je ta dosegla v skladbah G. Palestrine. Kar je Raffael za slikarstvo, to je Palestrina za cerkveno glasbo. Med najimenitnejše cerkvene skladatelje te dobe se šteje tudi Jak. Gallus (Petelin), rodom Slovenec (iz Kranjskega).

R. Leonid Andrejev.

(K uprizoritvi drame „Misel“ na našem odru.)

Leonid Andrejev, ki je izšel iz literarne družine, poznane domovini in svetu kot „moskovska moderna“, je poleg Gorkega najpopularnejši ruski književnik novejša dobe. Rojen je l. 1871. v Orlu, kjer je študiral gimnazijo, odšel potem na petrograjsko univerzo in po par letih bednega životarenja dovršil pravne študije v Moskvi. Kot akademik se je poizkušal v pisateljevanju, toda prvi poskusi se mu niso obnesli, zato se je moral preživljati s slikanjem portretov. L. 1897. je postal advokat, vodil in izgubil samo eno večjo pravdo in se je po svoji prvi uspeli povesti dovršeni l. 1898., posvetil pisateljevanju. Nepregledna vrsta feljtonov, pripovedk, novel in dram je plod njegove kratke življenske dobe.

Andrejev je glasnik ruskega inteligentnega proletarijata, med katerim je sam zrasel. On je umetnik v slikanju duševnih razpoloženj svojih junakov, psihopatolog v „Prepadu“ in v dijaški noveli „V megli“. Knjiga, ki je zbudila po vsem svetu veliko senzacijo je „Rdeči smeh“, v obliki dnevnika napisana parafraza rusko-japonske vojne z všo njeno krvavo grozoto.

Njegova prva dela v dramski obliki („K zvezdam“, „Črne maske“) mu niso uspela najpopolneje. Šele njegovi dijaški komediji „Dnevi našega življenja“ in „Gaudeamus“, potem drami „Anfisa“, „Misel“ i. dr. so mu priborile ime slovitega dramatika.

O Andrejevu ki smo ga Slovenci spoznali v prevodih njegovih črtic in drugih večjih del (kakor Levstikov izborni prevod „Rdečega smeha“, Glonarjev prevod komedije „Gaudeamus“ in v uspešnih predstavah njegove „Anfise“ v ljublj. nar. gledališču), smo pred letom prejeli vest, da ga že pokriva trudna ruska zemlja.

P. Nekoliko o nordijskih jeziki.

Po Ibsenu in Strindbergu je zaslovela književnost Skandinavcev; z nekaterimi njunimi deli smo se seznanili že tudi mi. Zato ne bo odveč, če se poučimo vsaj nekoliko o nordijskem jeziku.

Nordijski jeziki spadajo k skandinavskemu delu germanskih narodov ter so si med seboj zelo sorodni. Delimo jih v norveškega, švedskega, danskega in islandskega. Norveški jezik se pač še rabi v govoru, v knjigi pa ga nadomešča danski. V prejšnjih stoletjih so si bili ti jeziki kakor narečja enega jezika, saj se še danes prav dobro razumeta izobraženi Šved in Danec. Težja pa je islandščina in ni razumljiva ne Švedu ne Dancu. To je pa tudi povsem naravno, če pregledamo na kratko zgodovino omenjenih narodov.

Islandščina je narečje Norvežanov iz 10. stoletja, ko so ti zavzeli otok. Najlepše se je razvilo to narečje v 13. in 14. stoletju. Od takrat pa se jezik skoraj ni nič razvijal; saj je Islandija

otok, sam zase daleč od celine, povečini popolnoma samostojen; nadoblast Norvežanov in pozneje Dancev jim je samostojnost skoro docela pustila.

Danci pa so bili vedno v ozkih stikih s svojimi sosedi Nemci; radi tega se ni čuditi, če so se jim približali v jeziku: nekoliko v slovniškem sestavu, a mnogo bolj še v besednem zakladu.

Pod nemškim vplivom je bila tudi švedščina, čeravno se ji ta vpliv ne pozna posebnost; to narečje pa ima med nordijskimi jeziki največ samoglasnikov, vsled česar jo je Jak. Grimm pri merjal laščini.

Norveški jezik je bil do 14. stoletja popolnoma enak island-sken u; a pozneje je izgubil svojo enotnost pod švedskim, a še veliko bolj pod danskim vplivom, ko je postala Norveška l. 1380. danska provincija in se je uradno in javno uporabljala le danščina; norveščina pa je začela ginevati in se ohranila le v posameznih oddaljenih dolinah in ob rečnih planotah. Ivar Aasen (1813—1896) je sicer skušal na podlagi narečij sestaviti in znova poživiti norveščino v knjižni jezik, a doslej brez posebnega uspeha. Dosegel je samo to, da so prišli v knjigo tudi nekateri domači izrazi, a prevladuje danščina.

„Jesenski manever“

Opereta v treh dejanjih. Spisal K. pl. Bakony. Uglasbil Emmerich pl. Kálmán.

Dirigent: H. O. Vogrič.

Režiser: Josip Povh.

Osebe:

Feldmarsal-lajtnant pl. Lohony		F. Grom
Treszka, njegova hči		D. Savinova
Baronica Riza pl. Marbach		L. Ožegovičeva
Ritmojster pl. Emmerich,		C. Velušček
Nadporočnik pl. Lörentey,	} pri husarjih	M. Šimenc
Nadporočnik Sturmfried,		J. Gorski
Poročnik Köppler,		J. Zorč
Poročnik Jurčić,		M. Čepič
Poročnik Hubel,		M. Vrtinski
Poročnik Elekeš,		M. Kaukler
Častniški namestnik Fritsche,		I. Čamer
Maroš, enoletni prostovoljec - korporal,		S. Mezgečeva
Wallerstein, rezervni častniški namestnik		J. Povh
Virag, stražmojster		R. Jerončič
Turi, četovodja		V. Janko
Starke, oskrbnik		R. Mikulič
Lajoš, veliki hlapec		V. Rožanski
Gospa pl. Bergen		R. Mohorčičeva
Komtesa Olga		O. Severjeva
Fekete, husar		I. Gabrič
Novak, husar		J. Kos
Prvi	} infanterist	F. Velkavrh
Drugi		P. Kalan
Tretji		J. Koštrun

Gospodje, dame, vojaštvo.

Prvo dejanje se vrši pred gradom, drugo in tretje pa v gradu baronice Rize pl. Marbach. Čas: Pred svetovno vojno na Madžarskem.

„Mladost“

Drama ljubezni v 3 dejanjih. Spisal M. Halbe. Poslovenil A. Gradar.
Režiser: Hinko Nučič.

Osebe:

Župnik Hoppe . . . . . H. Nučič   Kaplan Gregor Žigorski   Skrbinšek
Anica, njegova nečakinja V. Podgorska   Ivan Hartvig, mlad študent   R. Železnik
Amandus, njen polbrat . R. Mikulič   Maruška, dekla . . . . . Severjeva
Dejanje se vrši v Rusznem, v poljskem okraju zahodnje Pruske.

„Misel“

Drama v šestih slikah. Ruski spisal Leonid Andrejev. Poslovenil J. Vidmar.
Režiser: Milan Skrbinšek.

Osebe:

Keržencev, Anton Ignatjič, zdravnik	M. Skrbinšek
Kraft	J. Košuta
Sluga Vasilij	V. Janko
Savelov, Aleksej Konstantinovič, pisatelj	H. Nučič
Savelova, Tatjana Nikolajevna, njegova žena	B. Bukšekova
Služkinja Saša	E. Kraljeva
Fjodorovič, Aleksander Nikolajevič, pisatelj	M. Kaukler
Darja Vasiljevna, gospodinja pri Keržencevu	Dragutinovičeva
Ivan Petrovič, zdravnik	R. Mikulič
Strežnica Maša	M. Vaukova
Doktor Prjamoj, Sergjej Sergjejič	C. Velušček
Semjonov, Jevgenij Ivanovič, prof. medicine	P. Rasberger
Tretji zdravnik	I. Gabrič
Prvi strežaj	J. Kos
Drugi strežaj	R. Jerončič
Prva strežnica	K. Petkova
Druga strežnica	

Premori po I, III., IV. in V. sliki.

Gledališka knjižnica. Uprava ljublj. narodnega gledališča je pričela izdajati gledališko knjižnico, ki bo v slovenskem prevodu prinašala poedina dela svetovne dramske literature. Prvi zvezek prinaša v dr. Prijateljevem prevodu Gogoljevega „Revizorja“. Knjiga je opremljena z uvodom, s sliko avtorjevo in njegovimi lastnoročnimi skicami, a za dovršen prevod jamči že ime prelagatelja, ki je napisal tudi tehtne uvodne vrste o Gogolju in o tej njegovi klasični komediji.

Sodeč po prvem zvezku, lahko obetamo, da si bo gledališka knjižnica (poleg Župančičevih prevodov iz Šekspirja) kmalu našla pravo mesto po naših skromnih salonih in z radostjo bo njene nove edicije pričakoval vsak prijatelj lepe knjige. Cena 32 K je z ozirom na prav dostojno opremo upravičena.

Vest upravnništva: Cena posamezni številki „Zrnja“ 4 krone. Naroča se pri upravi gledališča v Mariboru.

Tiska tiskarna sv. Cirila v Mariboru.